

Does Professionalism in Accounting Reduce the Ethical Dilemma? A Research in Karaman

Şebnem Ada^{1,a,*}

¹ Department of Banking and Insurance, School of Applied Sciences, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman, Türkiye

*Corresponding author

Research Article

History

Received: 24/04/2023
Accepted: 18/072023

JEL Codes:

M40, M41, C12, C83

ABSTRACT

Accounting profession is one of the essential professions where honesty and reliability qualities are sought by society in terms of using financial information. One of the core fundamental values of the professionals, who will be qualified as professionals in the eyes of society, is the understanding of ethics and the ability to reflect this understanding in their professional activities within the framework of certain professional rules. The aim of this study is to determine how the professionalism perceptions of professional accountants and employees have an effect on the solutions to the ethical dilemmas they encounter. It is also aimed to determine the professionalism and ethical dilemma perceptions of professionals and employees independently of each other. For this purpose, data were collected from 102 professional accountants and employees working in the province of Karaman by the use of the survey technique, one of the quantitative research methods. In addition, it was tried to determine whether the perceptions of professionalism and ethical dilemma differ in relation to various demographic factors (age, gender, education level, title, type of work, experience) of the sample determined by the study. The research hypotheses created in this context were tested using SmartPLS 3 and SPSS 17 statistical software, and PLS-SEM method, ANOVA and independent groups t-test methods. According to the findings obtained from the study, there is a negative relationship between professionalism in accounting and ethical dilemma. Ethical dilemma variable differs in terms of education level, title and working style, while it has been determined that there are differences in terms of experience and working style as a result of the difference tests made regarding the professionalism variable.

Keywords: Professionalism in Accounting, Accounting Ethics, Ethical Dilemma, Structural Equation Modeling

Muhasebede Profesyonellik Etik İkilemi Azaltır mı? Karaman İlinde Bir Araştırma

Süreç

Geliş: 24/04/2023
Kabul: 18/072023

JEL Kodları:

M40, M41, C12, C83

Öz

Muhasebe mesleği finansal nitelikli bilgileri kullanması açısından toplum tarafından dürüstlük ve güvenilirlik niteliklerinin arandığı önemli mesleklerden biridir. Mesleki açıdan toplum nezdinde profesyonel olarak nitelendirilecek meslek çalışanlarının en temel değerlerinden biri de etik anlayışı ve bu anlayışı mesleki faaliyetlerine birtakım mesleki kurallar çerçevesinde yansıtabilmeleridir. Bu çalışmanın amacı muhasebe meslek mensubu ve çalışanlarının profesyonellik algılarının karşılaştıkları etik ikilemlerin çözümlerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu belirlemektir. Ayrıca meslek mensubu ve çalışanlarının birbirinden bağımsız olarak profesyonellik ve etik ikilem algılarının belirlenmesi de amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği ile Karaman ilinde faaliyette bulunan 102 muhasebe meslek mensubu ve çalışanından veri toplanmıştır. Ayrıca çalışma ile belirlenen örneklemin çeşitli demografik faktörler (yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, unvan, çalışma şekli, deneyim) ile ilişkili olarak profesyonellik ve etik ikilem algılarının farklılık gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda oluşturulan araştırma hipotezleri SmartPLS 3 ve SPSS 17 istatistiksel yazılımları ile PLS-SEM yöntemi, ANOVA ve bağımsız gruplar t testi yöntemleri kullanılarak test edilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre muhasebede profesyonellik ile etik ikilem arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Etik ikilem değişkeni; eğitim düzeyi, unvan ve çalışma şekli açısından farklılık gösterirken profesyonellik değişkeni ile ilgili olarak yapılan fark testleri sonucunda da deneyim ve çalışma şekli açısından farklılıkların olduğu tespit edilmiştir.

Copyright

This work is licensed under
Creative Commons Attribution 4.0
International License

Anahtar Kelimeler: Muhasebede Profesyonellik, Muhasebe Etiği, Etik İkilem, Yapısal Eşitlik Modellemesi

sebnemada@kmu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-1484-5533>

How to Cite: Ada Ş. (2023) Does Professionalism in Accounting Reduce the Ethical Dilemma? A Research in Karaman, Journal of Economics and Administrative Sciences, 24(3): 417-431

Giriş

Muhasebe bilimi ve mesleği işletmelerin finansal bilgilerinin kayıtlara aktarıldığı teknik bir alan olarak düşünülse de güven duygusu ile birlikte etik kavramından bağımsız olarak düşünülmemesi gereken bir alandır. Dünyada yaşanan finansal kriz ve skandalların temelinde gerçekleştirilen faaliyetlerde aşırıya kaçmak olduğu söylenebilmektedir. Aşırı risk alma, fazla güç sahibi olma, fazla belirsizlik ve karmaşıklığın olması gibi aşırılıklar kamu yararı ve güven unsurunun ikinci plana atılmasına sebebiyet vermiştir (Melé, Rosanas ve Fontrodona, 2017:609). Mesleki faaliyetlerde güven unsurunun ortadan kalkması etik algısının ve farkındalığının olmayışı ve etik değerlerin benimsenmemesinden kaynaklanmakta; özellikle de etik farkındalığı daha fazla olan çalışanların karşılaştıkları etik ikilem durumlarını daha kolay çözümlenmelerine yardımcı olmaktadır (Hirth-Goebel ve Weißenberger, 2019:291). Muhasebe mesleğinde de müşteriler ve toplumdaki diğer çıkar grupları arasında anlaşmazlık yaşanması durumunda daha fazla etik ikileme maruz kalınmaktadır (Billiot ve ark., 2012:277). Bu açıdan mesleki anlamda etik ikilem, bazı yüksek riskli ve çözümünde kararsız kalınan süreçlerde faaliyette bulunup etik sınırlar çerçevesinde karar verilmesini gerektiren çelişkili durumlardır. Bu durumda etik karar verme meslek mensuplarının toplum karşısındaki güvenini artırırken etik dışı davranma da mesleğin yaratmış olduğu güven unsuruna zarar vermektedir (Dwiputra ve Mustikasari, 2021:1011).

Profesyonellik; bir meslek grubu ve örgütlenme içerisinde bu topluluk tarafından belirlenmiş ilke ve değerleri benimsemek aynı zamanda da sorunlar karşısında inisiyatif kullanarak çözümler üretebilmektir (Adler ve Liyanarachchi, 2020:1909). Mesleki profesyonelliğin yanında etik açıdan meslekte iyi ahlaklı, doğru ve dürüst davranışlarda bulunmak olarak tanımlanan ahlaki profesyonellik de toplumda güvenin kazanılmasında büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında muhasebe mesleğinde amaç sadece müşterilerin finansal amaçlarına ulaşmalarını sağlamak değil aynı zamanda toplumun mutluluk ve huzurunu inşa ederek gelişimine de katkıda bulunmaktadır (Lail ve ark., 2017:687-688).

Bu çalışmanın amacı muhasebe mesleğinde profesyonellik algısının meslek çalışanlarının yaşadıkları etik ikilemler üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda profesyonelliğin etik ikilemi azalttığı yönündeki hipotez test edilmeye çalışılmaktadır. Çalışma kapsamında muhasebe mesleğindeki profesyonellik algısı ele alınarak etik ve etik ikilem kavramları ile ilişkisi belirlenmektedir. Ayrıca bu konuda ilgili literatür de incelenerek çalışmaya olan ihtiyacın önemi ortaya konulmaktadır. Bu amaçla meslek mensubu ve çalışanlarından toplanan veriler SmartPLS 3 ve SPSS 17 paket programları ile analiz edilerek bulgular değerlendirilmektedir.

Kavramsal Çerçeve

Muhasebede Profesyonellik

Profesyonellik yapılan işin ya da gerçekleştirilen eylemin en az hata ve eksik ile tamamlanmasıdır. Kişinin görünümü, konuşma tarzı ve iş yapış şekli profesyonelliğin

temel belirleyicileridir. Gerekli eğitimleri alıp alanında uzmanlaşan kişiler profesyonel olarak nitelendirilmekte ve özellikle çözümü zor ve karmaşık işler söz konusu olduğunda profesyonellik önem kazanmaktadır (Gökçora, 2005:239). Profesyonellik uzman kişiler ile toplum arasındaki sosyal bağın kurulması işlevini de yerine getirmekte (Adler ve Liyanarachchi, 2020:1908) ve fonksiyonel bir bakış açısıyla da kamunun ilgi alanına giren konularda uzman kişilerin sahip olduğu uzmanlık bilgisini kullanma ve uygulama yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Mesleki uzmanlığa sahip olanlar bu uzmanlık için alınması gereken eğitim ve sertifika programlarını düzenleyip kontrol edebilmekte ve etik kurallara uyulmaması durumunda gerekli düzenleme ve cezaları uygulayabilmektedir (Dunn ve Sainty, 2020:256-257). Mesleki anlamda profesyonel kişilerin müşterilerinin çıkarlarını gözeterek sahip oldukları bilgi birikimini en faydalı şekilde ve yasalara uygun olarak ihtiyacı olan kişilere sunmak gibi amaçları bulunmaktadır (Gökçora, 2005:239). Muhasebe alanında profesyonellik kavramının önem kazanmasının temel nedeni ise büyük muhasebe firmalarının etik açıdan yaptıkları hatalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Arthur Andersen muhasebe denetimi firması tarafından denetlenen Enron, Worldcom gibi firmaların finansal durumları ile ilgili yanlış bilgilendirme yapılması muhasebecilik mesleğinin etik yönünün sorgulanmasına sebep olmuştur. Andersen firmasının bu olaylardan sonra itibarını yitirip çöküşü muhasebe profesyonelliği anlamında ciddi bir başarısızlığı gözler önüne sermiştir. Muhasebecilik mesleğinde bağımsızlık, profesyonellik açısından yıllardır temel bir değer olarak benimsenmiştir. Muhasebe ile ilgili bu tarz skandalların ortaya çıkması muhasebe alanında profesyonelliğin de yeniden sorgulanmasına yol açmıştır (Suddaby, Gendrom ve Lam, 2009:409).

Profesyonellik muhasebe alanında önemli olmakla birlikte profesyonellikten uzaklaşmaya temel oluşturan birtakım göstergeler de bulunmaktadır. Özellikle Avrupa ve Amerika'da profesyonel muhasebeci sayısının yüksekliği bunlardan bir tanesidir. Ayrıca her ne kadar ülkemizde sayıca az olsa da muhasebeci sayısının artışında kadınların da bu mesleği icra etmeleri önemli bir unsur olarak sayılabilmektedir. Muhasebe mesleğinde etik değerlere uygun davranmayarak kamuya zarar verilmesi, mesleki etik değerlerin yerini ticari düşünme mantığının alması ve muhasebecilerin çalıştıkları firmaların kurallarını benimsemek zorunda kalmaları profesyonellikten uzaklaşmalarında en önemli sebepler olarak sayılmaktadır. Ayrıca ülkelerin muhasebe süreçlerinde uluslararası birtakım kural ve ilkelerin benimsenmesi de bazı ulusal firmaların işleyişlerinde sıkıntı yaratarak faaliyetlerinin devamı için profesyonel davranmaktan uzaklaşmalarına sebep olabilmektedir (Walker, 2007).

Muhasebede Etik ve Etik İkilem

Muhasebe uygulamalarında etik kavramı etğin genel tanımında olduğu gibi doğru ve yanlış olan konuları ayırt edilmesi olarak ifade edilmektedir (İdris ve ark., 2012:28).

Muhasebe etiği ahlaki değer ve kararların muhasebe alanında uygulanması olarak da tanımlanabilmektedir. Muhasebe mesleğinin niteliği gereği meslek mensuplarının yüksek bir etik düzeyine sahip olmaları gerekmekte ve belirli bir kişi ya da kurumun değil tüm toplumun çıkarlarını gözeterek faaliyette bulunmaları beklenmektedir (Sharma, 2017:10; Akbaş ve Çırpan, 2021:81). Bu bağlamda muhasebe profesyonelleri için geliştirilmiş bazı etik ilkeler bulunmaktadır. Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (The International Federation of Accountants – IFAC)’nın bir kurulu olan Uluslararası Etik Standartları Kurulu (International Ethics Standards Board for Accountants-IESBA) tarafından yayınlanan Uluslararası Etik Kurallar federasyonun muhasebecilerin benimsemesi için öngördüğü etik davranışları içermekte ve bu kurallar gereğince profesyonel muhasebeciler için benimsenmesi öngörülen beş temel davranış bulunmaktadır. Bunlar; doğruluk (profesyonel ve iş ilişkilerinde anlaşılır ve dürüst olma), objektiflik, liyakat ve gerekli özene sahip olmak, meslekte gizlilik ilkesini ihlal etmemek ve profesyonellik olarak sıralanmaktadır (IFAC, 2021:18).

İşletmelerde muhasebe mesleğini gerçekleştiren kişilerin sahip olduğu etik bilgisi ve anlayışı güncel ve doğru bilgileri sunmaları açısından önem taşımakta ve muhasebecilerin etik ikilem yaşamalarını engelleyip toplumun faydasını gözeterek şekilde doğru kararlar almalarını sağlamaktadır (Sharma, 2017:10). İşletmeler ayrıca muhasebe meslek çalışanlarından bu bağlamda etik standartlara bağlı kalıp işletme çıkar gruplarına zamanında, doğru ve şeffaf bilgi sunması beklentisi içinde bulunmaktadır. Çünkü finansal tabloların yanlış ve hatalı olarak düzenlenmesi işletmelerin imajını olumsuz etkilemekte ve finansal tablolardan elde edilecek faydayı azaltmaktadır (Jaijairam, 2017:6-7).

Etik ikilem ise özellikle iş yaşamında sıklıkla yaşanan ve “karar verme açısından iki seçenek arasında kalınması durumu” olup (Jaijairam, 2017:2) bir ikilemin etik ikilem sayılabilmesi için sorunun çözümünde kararsız kalınmalı, ikileme çözüm bulabilmek için bazı etik ilkelerden vazgeçilmeli ve karşılaşılan sorunun değişik yollardan çözümü mümkün olmalıdır (Allen, 2012:4-6, akt. Akbaş ve Çırpan, 2021:81). İşletme yöneticileri ve yatırımcılar açısından finansal tabloların yanlış sunumundan kaynaklı finansal ve yasal ikilemlerden kaçınmak için muhasebe etiğini ve işlevlerini öğrenmek bir zorunluluk olarak görülmektedir. Muhasebeci ve denetçilerin sahip oldukları etik bilgileri, mesleki faaliyetlerini yerine getirirken karşılaştıkları etik ikilemlerin üstesinden gelmelerini sağlamaktadır (Jaijairam, 2017:2). Muhasebe meslek profesyonelleri yaşadıkları etik ikilemlerde çoğunlukla müşterinin çıkarları ile toplumun çıkarları ve kendi kişisel değer yargıları arasında kalarak bir çıkmaza girmektedir. Yaşanan bu karar verememe durumunun muhasebe mesleği açısından etik ilkeler doğrultusunda çözüme kavuşturulması önem taşımaktadır (Kutlu ve ark., 2012:737-738).

Literatür İncelemesi

Muhasebe alanında literatürde etik ikilem ve profesyonellik konularını ele alan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları sadece muhasebede etik ve etik ikilem konusunu araştırırken bazıları da profesyonellik kavramının muhasebe açısından önemini ele almışlardır.

Claypool, Fetyko ve Pearson (1990), yeminli mali müşavirler tarafından etik algısının nasıl şekillendiğini belirlemek amacıyla Amerika Birleşik Devletleri’nin Ohio bölgesindeki 100 yeminli mali müşavir ve 100 ilahiyatçıdan anket tekniği ile veri toplamışlardır. Geri dönüş oranı %63 ve %68 olan araştırma ile mali müşavirlerle ilgili altı etik ikilemi ve ilahiyatçı ve mali müşavirler tarafından önerilen faktörleri içeren sorular katılımcılara yöneltilmiştir. Katılımcılardan, belirlenen faktörlerin (gizlilik, fayda sağlama, bağımsızlık, ihlalin ciddiyeti, sorumluluğu üstlenme, firma gelişimi) çalışmada belirtilen etik ikilemler üzerindeki önem düzeylerini belirlemeleri istenmiştir. Bulgular doğrultusunda her iki grup da etik ikilemleri kendi standart ve etik kodları açısından değerlendirmiştir. Mali müşavirler aldıkları etik kod eğitiminden dolayı etik ikilemlerde etkili olan etik kodları tanımlayabilmiştir. Ayrıca her iki grup karşılaşılan etik ikilem durumlarında gizlilik ve bağımsızlık faktörlerinin ihlalin ciddiyeti ve sorumluluğu üstlenme kavramlarına göre daha büyük öneme sahip olduğunu belirtmişlerdir.

Kutlu (2008) ise çalışmasında Kars ve Erzurum illerindeki muhasebe meslek mensubu ve çalışanlarının etik ikilem yaşayıp yaşamadıklarını tespit etmek için anket tekniğini kullanmıştır. 136 çalışana ulaşılan anket sonucunda ankete katılanların müşteri kaybetme konusunda etik ikilem yaşadıkları ve yaş, gelir ve müşteri değişkenlerine göre de yaşanan etik ikilem düzeyinin farklılaştığı tespit edilmiştir.

Özcelik ve Angı (2017), Antalya ilindeki muhasebe meslek mensuplarının etik ikilem algılarını araştırdıkları çalışmalarında meslek mensuplarının etik ikilem yaşamasına sebep olan faktörler ve etik ikilemi azaltıcı faktörlerin neler olduklarını araştırmışlardır. Sonuç olarak, mükellef kaynaklı faktörlerin etik ikileme en fazla sebep olan unsur olduğu tespit edilirken etik ikilemi azaltıcı faktörler olarak da eğitim programlarında etik derslerin olması ve kayıt dışı ekonomiyi azaltıcı tedbirlerin uygulanması ve vergi oranlarında azalma meydana gelmesi verilen cevaplar arasında ilk sıralarda yer almıştır.

Karabayır ve ark. (2018), SMMM stajyerlerinin etik ikilem yaşama sebeplerini katılımcılara anket uygulayarak araştırdıkları çalışmalarında Ankara ve İstanbul’da SMMM sınavına katılanlar ile İzmir, Aydın ve Muğla illerindeki stajyerleri örneklem olarak belirlemişlerdir. Araştırma sonucunda stajyerlerin çoğunluğunun etik ikilem yaşadıkları ancak problemlerin çözümünde etik kurallara uygun hareket ettikleri tespit edilmiştir.

Hirth-Goebel ve Weibenberger (2019), Uluslararası Yönetim Muhasebecileri Enstitüsü ve Avusturya Muhasebeciler Enstitüsü üyelerinden çevrim içi anket tekniği ile topladıkları veri ile etik bir çevrenin muhasebecilerin etik olmayan davranışlarda bulunmaması üzerinde etkili olduğunu tespit etmişlerdir.

Akbaş ve Çırpan (2021) ise İstanbul Avrupa yakasındaki 10 SMMM'den oluşan bir örneklem seçerek karşılaşılan etik ikilem ve etik dışı faktörleri nitel araştırma yöntemi ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile belirlemeye çalışmışlardır. Sonuç olarak yaşanan en önemli etik ikilemlerin vergiden kaçınmak, haksız rekabet, mükelleflerin baskıya sebep olan davranışları ve daha fazla kazanç kaygısı olduğu tespit edilirken etik ikilemden kaçınmak için de özellikle aile içi eğitim ile meslek odaları tarafından verilen etik eğitimlerinin önemli faktörler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Shafer ve ark. (2002) da yapısal eşitlik modellemesi yöntemini kullanarak profesyonellik, örgütsel bağlılık, iş memnuniyeti ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkiyi Hall's Profesyonellik ölçeğini kullanarak ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Yönetim Muhasebecileri Enstitüsü'ne bağlı sertifikalı yönetim muhasebecileri örnekleme ile değerlendirmeye çalışmışlardır. Araştırmanın sonucuna göre örgütlerde yüksek düzeyde profesyonellik çıkmazı yaşayan kişilerin işe bağlılıklarının ve iş memnuniyetlerinin azalarak işten ayrılma eğilimlerinin arttığı tespit edilmiştir.

Suddaby ve ark. (2009) tarafından yapılan çalışmada ise muhasebede kurumsal profesyonellik kavramı anket tekniği aracılığı ile Kanada'da meslek mensupları üzerinde yapılan çalışma ile incelenmiş ve örneklemin çoğunluğunun çalışmalarının yer ve içerik açısından farklılık göstermesine rağmen profesyonellik ilkesine bağlı kaldıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Spence ve Carter (2014) çalışmaları ile profesyonellik kavramını dört büyük muhasebe firması aracılığı ile muhasebe alanında açıklamaya çalışmışlardır. Belirtilen firmalardaki muhasebecilerin profesyonellik konusundaki eğilimlerinin nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılarak araştırılan çalışmada muhasebecilerin teknik ve ticari profesyonellik mantıkları araştırılmış ve ticari profesyonelliğin bu bağlamda önceliğe sahip olduğu tespit edilmiştir.

Barrainkua ve Pike (2018) ise profesyonellik ve etik konularını denetim açısından ele aldıkları çalışmalarında denetçiler ve lisansüstü öğrencilere anket uygulayarak konuyu karşılaştırmalı olarak ele almışlardır. Anketi İspanya'da 122 denetçi ve 55 öğrenciye uygulayarak elde ettikleri sonuçlara göre öğrencilerin denetçilere göre kamu yararına çalışma algıları daha yüksek olup denetçilerin deneyimi arttıkça kamu yararına çalışma sorumlulukları da azalmaktadır. Bu sonuca bağlı olarak diğer bir sonuç da öğrencilerin bağımsızlık ilkesine bağlılığının denetçilere göre daha yüksek olduğudur. Bu çalışmadan elde edilen bir diğer önemli sonuç da denetçilerin öğrencilere göre etik açıdan doğru karar verme yeteneklerinin daha yüksek olduğudur.

Savcı ve Acaray (2018), muhasebe meslek mensuplarında duygusal zekanın profesyonelleşme üzerindeki etkisini Rize ilindeki 90 muhasebe meslek mensubu üzerinde yapısal eşitlik modellemesi yöntemi ile analiz ederek duygusal zekanın boyutlarından kişisel yeteneğin muhasebe meslek mensuplarında profesyonelleşmeyi arttırdığı sonucuna varmışlardır. Acaray ve Savcı (2018) başka bir çalışmada

da profesyonelleşmenin mesleki tükenmişliğe etkisini yine Rize ilindeki muhasebe meslek mensupları arasından seçtikleri örneklem ile araştırmışlardır. Çalışma sonucunda profesyonelleşmenin mesleki tükenmişliğin farklı boyutları üzerinde farklı etkilere sahip olduğunu belirlemişlerdir.

Adler ve Liyanarachchi (2020), çalışmalarında muhasebe meslek mensuplarının profesyonelliğini ölçmek amacıyla literatürdeki çalışmaları değerlendirerek Avustralya ve Yeni Zelanda'da meslek mensuplarının görüşlerini de alarak yeni bir ölçek geliştirmişlerdir. Profesyonelliği dört alt kategoriye (etik ve bağımsızlık, diğerkâmlık, diğerlerine saygı, mükemmeliyet) ayırarak ölçülmesine katkıda bulunmak amacıyla literatüre yeni bir ölçek kazandırmışlardır.

Yöntem

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı muhasebe alanında profesyonellik algısının bu alanda yaşanan etik ikilemler üzerindeki etkisini belirlemektir. Pek çok alanda bahsedilen profesyonellik kavramı özellikle objektiflik ve dürüstlüğü yapılan işlemler açısından ön planda tutulmasının büyük önem taşıdığı muhasebe mesleğinde de en doğru kararların alınması açısından belirleyici bir unsur olarak sayılabilmektedir. Bu sebeple çalışmada meslekte profesyonellik algısının etik açıdan yaşanacak ikilemlerin azaltılması üzerinde etkisinin olup olmadığı her bir unsur açısından çeşitli alt boyutları ile ele alınarak araştırılmaktadır.

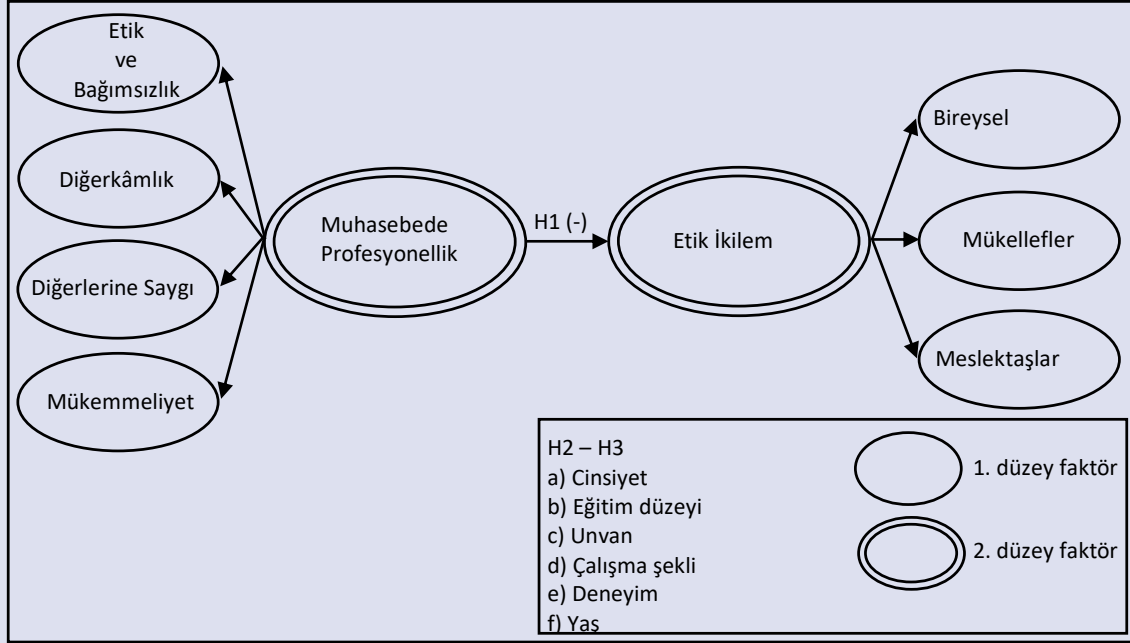
Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma sadece Karaman ilinde faaliyette bulunan muhasebe meslek mensupları ve çalışanları ile sınırlandırılmış olup evren-örneklem açısından en önemli kısıtı bu faktör oluşturmaktadır. Çalışmada ayrıca veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmış olması, Covid-19 salgın sürecinin etkilerinden kaynaklı olarak da çevrim içi anket tekniğinin tercih edilmesi ve meslek ve iş dönemi yoğunluğu itibari ile de örnekleme ulaşma konusunda sıkıntılar yaşanabilme olasılığı çalışmanın diğer sınırlılıkları olarak sayılabilmektedir. Ayrıca çalışmada profesyonellik ve etik ikilem kavramları literatürdeki çalışmalarda belirtilen ifade ve alt boyutlar dahilinde incelenerek katılım düzeyleri belirlenmeye çalışılmaktadır.

Araştırma Modeli ve Hipotezleri

Bu çalışma kapsamında incelenen araştırma modeli Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1'e göre oluşturulan araştırma modelinde muhasebede profesyonelliğin etik ikilemi azalttığı yönünde oluşturulan hipotez her iki kavramın literatürdeki çalışmalardan faydalanılarak oluşturulan alt boyutları dahilinde test edilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca muhasebede profesyonellik ve etik ikilemin çalışmanın demografik faktörlerine göre farklılık gösterip göstermediği de araştırma modeli hipotezleri arasında yer almaktadır.

Şekil 1. Araştırma Modeli ve Hipotezleri
Figure 1. Research Model and Hypotheses

Bu çalışma kapsamında Muhasebede Profesyonellik, Uluslararası Muhasebe Eğitim Standartları Kurulu (IAESB) tarafından geliştirilip IFAC tarafından yayınlanan Uluslararası Eğitim Standardı'na göre tanımlanmış profesyonellik unsurlarının bileşimi ile açıklanabilmektedir. Buna göre muhasebede profesyonellik; birtakım etik kurallar, değerler ve davranışların bileşimi olarak tanımlanmakta ve toplum çıkarlarını gözeterek alınan kararların toplum üzerindeki etkisi ile ilgili kaygı ve farkındalığa sahip olma, sosyal sorumluluk açısından hassasiyete sahip olma, yaşam boyu öğrenme ilkesini benimseyerek iş hayatı boyunca ihtiyaç duyulan bilgilerin sürekli güncellenmesi ile kalite, güvenilirlik, sorumluluk, zamanlılık ve saygı gibi niteliklere sahip olarak yasa ve hukuksal düzenlemelere uygun olarak mesleki faaliyetlerin yerine getirilmesi olarak tanımlanmaktadır (IAESB, 2012). Çalışmada, Adler ve Liyanarachchi (2020) tarafından oluşturulan muhasebede profesyonellik ölçeği kullanılarak profesyonellik muhasebe açısından dört alt boyutuyla ölçülmeye çalışılmaktadır. Bu alt boyutlar; Etik ve Bağımsızlık, Diğerkâmlık, Diğerlerine Saygı ile Mükemmeliyettir. Uluslararası Etik Standartları Kurulu tarafından yayınlanan Profesyonel Muhasebeciler İçin Etik Kurallar El Kitabına göre etik ve bağımsızlık; iş ile ilgili profesyonel ilişkilerde dürüst olunması, ön yargılardan uzak bir şekilde objektif olunması, profesyonel anlamda gerekli yetenek ve özene sahip olunması, bilgilerin gizliliğine özen gösterilmesi, yasa ve yönetmeliklere uygun davranarak, profesyonel anlamda iş ilişkilerinin yürütülmesinde düşüncede ve davranışta bağımsız hareket etme yani objektif ve dürüst olunmasıdır (IFAC, 2021:125). Diğer alt boyutlardan

diğerkâmlık, muhasebe bilgisi ve uzmanlığının bu konuda uzmanlığı olmayan diğer kişiler için ve toplum yararına kullanılması; diğerlerine saygı boyutu aynı alandan ya da farklı sosyal statüden olan kişilere saygılı davranılması; mükemmeliyet alt boyutu da meslekle ilgili bilgi ve yeteneklerin geliştirilmesi için mümkün olan tüm eğitim imkanlarından faydalanıp alanla ilgili çalışmalarını yakından takip etmek olarak tanımlanmaktadır (Adler ve Liyanarachchi, 2020:1926).

Çalışmanın diğer değişkeni olan Etik İkilem kavramı ise "muhasebe meslek mensubu ve çalışanlarının meslekleri ile ilgili faaliyetlerde karşılaştıkları çelişkili durumlarda farklı seçenekler arasında karar verme ihtiyacı duyduklarında hem bireysel ve ahlaki değerler hem de muhasebe alanında benimsenen etik ilkeleri uygulama açısından kararsız kalmaları durumu" (Jajairam, 2017:2; Adams ve ark., 1995:1015; Özçelik ve Angı, 2017:155) olarak tanımlanmaktadır. Çalışma kapsamında oluşturulan araştırma modeline göre etik ikilem bireysel açıdan, mükellefler açısından ve meslektaşlar açısından olmak üzere üç alt boyutu ile ele alınmakta ve etik ikilem ile ilgili anket ifadeleri bu alt boyutlara göre sıralanmaktadır. Ankette Bireysel Etik İkilem, muhasebe meslek mensubu ve çalışanlarının çalışma hayatında karşılaştıkları etik ikilemler ve bu ikilemlerle nasıl baş edebileceklerini içeren ifadelerden oluşmaktadır. Mükellefler açısından etik ikilem, karşılaşılan etik ikilemlere mükelleflerin hangi davranışlarının sebep olabileceğine yönelik ifadelerden ve Meslektaşlar açısından etik ikilem ise tüm meslek mensubu ve çalışanlarının etik dışı davranışları ve bu davranışların meslek açısından yaratacağı olumsuzlukları belirlemeye yönelik ifadelerden oluşmaktadır.

Literatürde profesyonellik ve etik ikilemi doğrudan ilişkilendiren çok fazla çalışma olmamakla birlikte etik ikilemin profesyonellik tanımını oluşturan bazı niteliklerle dolaylı ilişkisini ele alan çalışmalara rastlanmaktadır. Adler ve Liyanarachchi (2020), geliştirdikleri muhasebede profesyonellik ölçeğinde etik davranmayı profesyonelliğin alt boyutu olarak ele almış ve profesyonel muhasebecilerin etik davrandıklarını destekleyici yönde çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir. Bu durum da profesyonellik ile etik ikilem arasındaki negatif ilişkiyi destekler niteliktedir. Dunn ve Sainty (2020:257) tarafından muhasebecilerin profesyonel olarak nitelendirilmelerinde aldıkları alanla ilgili eğitimle muhasebe alanındaki etik kodlara bağlı kalmalarını ilişkilendiren çalışmada mesleki davranış kurallarının muhasebe meslek mensuplarının etik karar verme sürecini pozitif yönde etkileyeceği hipotezi literatür incelemesi sonucu ileri sürülerek profesyonellik ve etik ikilem arasındaki ters yönlü ilişkiyi destekleyici bulgular sunulmaktadır. Cerit (2010:98) de çalışmasında farklı bir alanda, sağlık sektöründe çalışanların profesyonellik davranışları ile etik karar verebilme düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucuna göre çalışmaya dahil olan sağlık çalışanlarının araştırma, sürekli eğitim ve yeterlilik ile mesleki organizasyonlara katılma faktörleri ve profesyonellik arasında anlamlı ve olumlu bir ilişki saptanmış olup profesyonelliğin artmasının etik problemler karşısında doğru karar alabilme becerisini de olumlu yönde etkileyeceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmanın sonucu da araştırmada ileri sürülen muhasebede profesyonellik ile etik ikilem arasındaki negatif ilişkiyi destekler niteliktedir.

Tüm bu çalışmalardan faydalanılarak aşağıdaki hipotez ileri sürülmüştür.

Hipotez 1: Muhasebede profesyonellik etik ikilemi negatif yönde etkiler.

Çalışmada ayrıca muhasebede profesyonellik ve etik ikilem kavramlarının daha iyi anlaşılabilmesi için ilgili kavramların farklı demografik değişkenler (cinsiyet, eğitim düzeyi, unvan, çalışma şekli, deneyim, yaş) açısından fark gösterip göstermediği de test edilmiştir. Bu kapsamda test edilen hipotezler aşağıdaki gibidir;

Hipotez 2: Muhasebede profesyonellik; a) cinsiyet, b) eğitim düzeyi, c) unvan, d) çalışma şekli, e) deneyim, f) yaş açısından farklılık gösterir.

Hipotez 3: Etik ikilem; a) cinsiyet, b) eğitim düzeyi, c) unvan, d) çalışma şekli, e) deneyim, f) yaş açısından farklılık gösterir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmada muhasebede profesyonellik algısının, muhasebe alanında çalışanların etik ikilem algılarına olan etkisi belirlenmeye çalışıldığından dolayı, muhasebe meslek mensupları ve çalışanlarından oluşan bir evren belirlenmiş olup, evren Karaman ili ile sınırlandırılmıştır.

Bu nedenden dolayı, araştırmanın evrenini Karaman ilinde çalışan muhasebe meslek mensupları (SMMM ve SM) ile muhasebe çalışanları (Stajyer SMMM ve Muhasebe Personeli) oluşturmaktadır. Araştırma evreninin tamamından veri toplanması zaman ve maliyet açısından olumsuzluklar içerdiğinden dolayı örneklem seçilerek veri toplanmıştır. Örneklem tekniği olarak da çalışmayı gerçekleştirecek olan kişinin araştırmak istediği konu için araştırmaya uygun olduğunu düşündüğü örneklemin seçilmesi anlamına gelen amaçlı (veya yargısal) örnekleme tekniği kullanılmıştır (Gürbüz ve Şahin, 2018:132). İstatistiksel analizler için gereken örnek büyüklüğünün tespit edilmesi için Hair ve ark. (2017)'nin Cohen (1992)'e dayanarak oluşturduğu tablo baz alınmıştır. Bu tabloya göre yapılan hesaplamalar sonucunda minimum örneklem büyüklüğü 80 olarak tespit edilmiştir ($p < 0,05$; $R^2 > 0,10$). Bu sebeple 80 kişiden oluşan örneklemin araştırma için yeterli olacağı sonucuna varılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden faydalanılmıştır. Araştırma kapsamındaki veriler yapılandırılmış anket yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Anket üç bölümden oluşacak şekilde tasarlanmıştır. Birinci bölümde, ankete katılan muhasebe meslek mensupları ve çalışanlarına demografik özelliklerine (cinsiyet, eğitim düzeyi, yaş, unvan, çalışma şekli ve çalışma yılı) ilişkin altı adet soru yöneltilmiştir. İkinci bölümde muhasebe meslek mensupları ve çalışanlarının muhasebede profesyonellik algılarına yönelik on beş adet soru, üçüncü bölümde ise etik ikilem algılarına yönelik on iki adet soru yöneltilmiştir.

Muhasebe meslek mensupları ve çalışanlarının muhasebede profesyonellik algılarını ölçmek için Adler ve Liyanarachchi (2020) tarafından geliştirilen Muhasebede Profesyonellik Ölçeği kullanılmıştır. Ölçekte toplam on beş adet ifade bulunmakla birlikte dört adet alt boyut bulunmaktadır: Etik ve Bağımsızlık, Diğerkâmlık, Diğerlerine Saygı, Mükemmeliyet. Ölçeğin güvenilirliğini ifade eden Cronbach's Alpha katsayısı ise etik ve bağımsızlık alt boyutu için 0,83; diğerkâmlık alt boyutu için 0,80; diğerlerine saygı alt boyutu için 0,84 ve mükemmeliyet alt boyutu için 0,74 olarak hesaplanmıştır. İlgili ölçeğin faktör yüklerinin ise 0,561 ile 0,855 arasında değerler aldığı görülmektedir (Adler ve Liyanarachchi, 2020:1927). Muhasebe meslek mensupları ve çalışanlarının etik ikilem algılarını ölçmek için Özgün ve Sarıtaş (2019)'ın, Kutlu (2008) tarafından geliştirilen ölçeği baz alarak tasarladıkları ölçek kullanılmıştır. Ölçekte on iki adet ifade yer almaktadır. Ölçeğin Cronbach's Alpha katsayısı ise 0,706 olarak hesaplanmıştır (Özgün ve Sarıtaş, 2019:82). Bu ölçek; bireysel etik ikilem, mükellefler ile ilgili etik ikilem ve meslektaşlar ile ilgili etik ikilem olmak üzere üç alt boyut olarak tanımlanmış ve araştırma modelinde kullanılmıştır. Anket kapsamındaki ifadeler 5'li Likert tipi ölçekle ölçülmüş olup; ölçekler, alt boyutları ve ölçeklerde yer alan ifadeler Çizelge 1 ve Çizelge 2'de verilmiştir.

Çizelge 1. Muhasebede Profesyonellik Ölçeği Önermeleri, Faktör Yükleri, Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları
Table 1. Propositions of Professionalism Scale in Accounting, Factor Loadings, Arithmetic Means and Standard Deviations

Muhasebede Profesyonellik	Faktör Yükleri	A.O.	S.S.
Etik ve Bağımsızlık (ETBG) Alt Boyutu			
PROF1: Popüler olmasa bile doğru olan seçeneği tercih etmek önemlidir.	0,67	4,53	0,68
PROF2: Kişisel olarak benim için dezavantaj teşkil etse bile dürüstlüğü korurum.	0,63	4,51	0,83
PROF3: İş ile ilgili görevlerimi bağımsız olarak, minimum gözetim ve denetimle tamamlarım.	0,67	4,07	1,10
PROF4: Sorumluluklarımı harfiyen yerine getiririm.	0,82	4,39	0,85
PROF5: Mükelleflerime benden istemeleri durumunda, eylemlerimin veya kararlarımın nedenlerini açıklamaktan mutluluk duyarım.	0,78	4,21	1,00
Diğerkâmlık (DGRK) Alt Boyutu			
PROF6: Muhasebe uzmanlığı, böyle bir uzmanlığa sahip olmayan başkalarını eğitmek için kullanmak isterim.	0,93	4,23	0,96
PROF7: Muhasebe uzmanlığı, muhasebenin insanlar ve toplum üzerindeki etkisi konusunda başkalarını eğitmek için kullanmak isterim.	0,94	4,20	0,97
PROF8: Muhasebe mesleğinin toplumdaki insanları nasıl etkileyebileceğini düşünürüm.	0,91	3,88	1,32
PROF9: Muhasebe uzmanlığı sadece müşterilere yardımcı olmak için değil, aynı zamanda toplumun daha geniş bir kesiminin yararı için de kullanmak isterim.	0,92	4,03	1,20
Diğerlerine Saygı (DGSY) Alt Boyutu			
PROF10: Sosyal statüleri ne olursa olsun tüm meslektaşlarıma aynı düzeyde saygı gösteririm.	0,88	4,65	0,70
PROF11: Benden farklı alt yapı ve deneyimlere sahip insanlara saygı duyarım.	0,84	4,70	0,68
PROF12: Sosyal statüleri ne olursa olsun insanlara saygılı davranmanın önemli olduğunu düşünürüm.	0,93	4,77	0,54
Mükemmeliyet (MKML) Alt Boyutu			
PROF13: Bilgi ve becerilerimi geliştirmek için bana sunulan öğrenme fırsatlarından tam olarak faydalanırım.	0,91	4,57	0,62
PROF14: Konu ile ilgili araştırarak, okuyarak ve meslektaşlarımla tartışmalarda bulunarak işimle ilgili yeni görevler için iyi hazırlanırım.	0,90	4,46	0,67
PROF15: Mesleğimin gerektirdiği eğitim yükümlülüklerinin çok ötesine geçmek anlamına gelse bile, kendi kendime öğrenerek ve seminerlere katılarak uzmanlığı geliştirmeye gayret ederim.	0,88	4,27	0,91

Not: $p < 0,05$; A.O=Aritmetik Ortalama; S.S.=Standart Sapma

Çizelge 2. Etik İkilem Ölçeği Önermeleri, Faktör Yükleri, Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları
Table 2. Ethical Dilemma Scale Propositions, Factor Loads, Arithmetic Mean and Standard Deviations

Etik İkilem	Faktör Yükleri	A.O.	S.S.
Bireysel Etik İkilem (BRYS) Alt Boyutu			
ETİK 1: Meslek hayatımda etik ikilem yaşadığım durumlar oluyor.	0,55	3,64	1,04
ETİK 2: Muhasebe Meslek Ahlakı Kurallarını bilir ve o kurallara uygun davranırım.	0,89	1,86	0,95
ETİK 3: Etik ikilemden çıkışta en önemli faktör dini inançlarım oluyor.	0,21	2,63	1,33
ETİK 4: Etik ikilemden çıkışta en önemli faktör kültürel çevremlerimle ilgili değerlerim olmaktadır.	0,55	2,33	1,11
ETİK 5: Etik ikilem yaşamamdaki nedenlerin başında müşteri kaybetme endişesi gelmektedir.	0,15	3,34	1,35
ETİK 6: Etik ikilemin sonunda hep etik olan davranışı gerçekleştiririm.	0,89	2,01	1,06
Mükellefler ile İlgili Etik İkilem (MKLF) Alt Boyutu			
ETİK 7: Mükelleflerin vergiden kaçınma girişimi, muhasebecilerin yaşadığı etik ikilemin en önemli nedenidir.	0,76	1,62	0,83
ETİK 8: Vergi oranlarının düşürülmesi mükelleflerin vergiden kaçınma girişimlerini azaltır.	0,67	2,13	1,33
ETİK 9: Mükelleflerin vergiden kaçınma girişimlerini azaltacak tedbirler, muhasebecilerin yaşadığı etik ikilemleri azaltır.	0,90	1,75	0,90
Meslektaşlar ile İlgili Etik İkilem (MSLK) Alt Boyutu			
ETİK 10: Bazı meslek mensuplarının gerçekleştirdiği etik dışı uygulamalar mesleğin saygınlığını azaltmaktadır.	0,95	1,40	0,70
ETİK 11: Meslektaşlarımla meslek etiği kurallarına uygun davrandığımı düşünüyorum.	0,17	3,48	1,43
ETİK 12: Mesleğin saygınlığının artırılması için meslek odalarının ve meslektaşlarımla etik konularında gerekli hassasiyeti göstermeleri gerekmektedir.	0,95	1,46	0,71

Not: $p < 0,05$; A.O=Aritmetik Ortalama; S.S.=Standart Sapma; ETİK 1, ETİK 3; ETİK 5 ve ETİK 11 numaralı ifadeler istatistiksel kriterleri karşılamadıkları için nihai veri analizinde kullanılmamıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma kapsamındaki hipotezlerin test edilebilmesi için gereken veriler toplanmadan önce yukarıda detayları verilen anket için Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Etik Kurulu onayı (17.05.2022 Tarihli, 04-2022/73 Karar Nolu) alınmıştır. Anket, Karaman ilinde çalışan muhasebe meslek mensupları ve çalışanlarına Google Formlar uygulaması ile çevrim içi olarak Haziran-Temmuz 2022'de uygulanmıştır. Anket öncelikle 20 katılımcıdan oluşan bir örneklem grubuna pilot olarak uygulanmış olup, ön veri analizi yapılmıştır. Geçerlilik ve güvenilirlik değerlerinin incelenmesi sonucu herhangi bir problem tespit edilmemiş, nihai veri toplama gerçekleştirilmiştir. Anket linki gönderilen toplam 216 kişi arasından 102 katılımcıdan dönüş sağlanmış olup, kayıp veri olmadığından dolayı anketlerin tamamı nihai veri analizinde kullanılmıştır. Araştırma kapsamındaki istatistiksel analizlerin yapılabilmesi için belirlenen minimum örneklem büyüklüğü dikkate alındığında 102 katılımcıdan oluşan bir örneklem büyüklüğünün veri analizi için yeterli olduğu kanaatine varılmıştır.

Araştırma modelindeki Hipotez 1'in test edilebilmesi için yapısal eşitlik modellemesi yöntemlerinden biri olan kısmi en küçük kareler yol modellemesi yöntemi (PLS-SEM), istatistiksel paket programı olarak da Smart PLS 3 yazılımı kullanılmıştır (Ringle ve ark., 2015). PLS-SEM yöntemi; (i) örtük değişkenler arasındaki ilişki test edildiği, (ii) test edilen hipotezler literatürde ilk defa test edildiğinden dolayı mevcut çalışma keşifsel bir araştırma olduğu, (iii) modelde ikinci düzey faktörler yer aldığı ve (iv) örtük değişken skorlarının sonraki analizlerde (bağımsız gruplar t-testi ve ANOVA) kullanılacağı için tercih edilmiştir.

PLS-SEM yöntemi faktör analizi ve regresyon analizini eş zamanlı yapabilmekle birlikte, ölçek modeli ve yapısal model olmak üzere iki bileşene sahiptir. Ölçek modelinde

örtük değişkenlerin nasıl ölçüldüğü ve değişkenlerin güvenilirlik ve geçerlilik düzeylerinin nasıl olduğu test edilmektedir. Bu kapsamda doğrulayıcı faktör analizi bulgularına yer verilmektedir. Yapısal modelde ise örtük değişkenler arasındaki ilişkiler, bu ilişkilerin büyüklüğü ve yönü ile istatistiksel önem düzeyleri test edilmektedir (Hair, Jr. ve ark., 2014).

Araştırma modelindeki Hipotez 2 ve Hipotez 3 kapsamında araştırma değişkenlerinin bazı demografik değişkenler açısından gösterdiği farklılıklar test edilmiştir. Demografik değişkenlerin iki kategoriden oluşması durumunda bağımsız gruplar t-testi, üç veya daha fazla kategoriden oluşması durumunda ise ANOVA testi uygulanmıştır. ANOVA testi sonucunda farklılık tespit edilmesi durumunda Tukey post-hoc testi sonuçlarına göre farklılığın yönü tespit edilmiştir. Bu analizler istatistiksel paket programı olan SPSS 17 yazılımı kullanılarak yapılmıştır.

Bulgular

Demografik Bulgular

Araştırmaya katılan muhasebe meslek mensubu ve çalışanlarının meslekte profesyonellik ve etik ikilem arasındaki ilişkiye yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla uygulanan anketin demografik faktörleri ve dağılımı Çizelge 3'de gösterilmiştir. Buna göre, ankete katılanların %71,5'u erkek ve %27,5'u kadındır. Katılımcıların eğitim düzeylerine bakıldığında ise; %59,7'si lisans, %20,6'sı lisansüstü, %10,8'i ön lisans ve %6,9'u ise lise mezunudur. %50'si meslek mensubundan (%32,4 SMMM, %17,6 Stajyer SMMM) oluşan katılımcıların %50'sini de muhasebe personeli oluşturmaktadır. Bağımlı olarak çalışan meslek mensuplarının oranı %54,9 iken bağımsız olarak çalışan meslek mensuplarının oranı da %44,1'dir.

Çizelge 3. Demografik Değişkenlere İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Table 3. Frequency and Percentages of Demographic Variables

Demografik değişkenler	Grup	Frekans	Yüzde
a) Cinsiyet	Kadın	28	27,5
	Erkek	73	71,5
	Boş	1	1,0
b) Eğitim düzeyi	Lise	7	6,9
	Ön Lisans	11	10,8
	Lisans	61	59,7
	Lisansüstü	21	20,6
	Boş	2	2,0
c) Unvan	SMMM	33	32,4
	Stajyer SMMM	18	17,6
	Muhasebe Personeli	51	50,0
d) Çalışma şekli	Bağımlı	56	54,9
	Bağımsız	45	44,1
	Boş	1	1,0
e) Deneyim	1-5 yıl	50	49,0
	6-10 yıl	17	16,7
	11-15 yıl	9	8,8
	16-20 yıl	12	11,8
	20 yıl üzeri	14	13,7
f) Yaş	20-29	53	52,0
	30-39	21	20,6
	40 ve üstü	27	26,4
	Boş	1	1,0

Karaman ilindeki meslek mensubu ve çalışanlarından çalışmaya katılanların %49'u 1-5 yıl çalışma deneyimine sahip iken, %13,7'si 20 yıl üzeri, %16,7'si 6-10 yıl, %8,8'i 11-15 yıl ve %11,8'i de 16-20 yıl çalışma deneyimine sahip bulunmaktadır. Anket sorularını cevaplayanların 20-29 yaş aralığındakilerin oranı %52 olup, 40 ve üstü yaş grubu da katılımcıların %26,4'ünü oluşturmaktadır. Diğer yaş grubu olan 30-39 yaş aralığında da anketi cevaplayanların oranı %20,6'dır.

Ölçek Modeline İlişkin Bulgular

Ölçek modeli kapsamında Smart PLS 3 yazılımı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi, güvenilirlik ve geçerlilik analizi yapılmıştır. Araştırma modelinde bulunan değişkenler için güvenilirlik analizi Cronbach's Alpha ve Birleşik Güvenilirlik değerleri kullanılarak yapılmıştır. Güvenilirlik değerlerinin kabul edilebilir olması için bu değerlerin 0,70 ve üzerinde olması gerekmektedir (Nunnally, 1978). Çizelge 4'de verilen güvenilirlik analizi bulgularına göre araştırma modelindeki değişkenlerin alt boyutlarının Cronbach's Alpha değerlerinin 0,70 ile 0,94 arasında olduğu, Birleşik Güvenilirlik değerlerinin ise 0,82 ile 0,96 arasında olduğu görülmektedir. Bu bulgulara göre araştırma kapsamındaki ölçeklerin güvenilirlikleri onaylanmıştır.

Muhasebede profesyonellik ve etik ikilem, çok boyutlu kavramlar olduğu için araştırma modelinde ikinci düzey faktörler olarak tanımlanmıştır. Ölçek modeli kapsamında

yapılan analiz sonuçlarına göre; (i) tüm ifadelerin 1. düzey faktörlere yüklenmesi 2. düzey faktörlere göre daha yüksek ve (ii) 1. düzey faktörlerin AVE değerleri 2. düzey faktörlere göre daha yüksektir. Bu sonuçlara göre (i) etik ve bağımsızlık, diğerkâmlık, diğerlerine saygı ve mükemmeliyet alt boyutları 2. düzey faktör olan muhasebede profesyonelliği ve (ii) bireysel, mükellefler ve meslektaşlar ile ilgili etik ikilem alt boyutları 2. düzey faktör olan etik ikilemi iyi bir şekilde yansıtmaktadır.

Muhasebede profesyonellik faktörünün alt boyutlarının görece öneminin sırasıyla mükemmeliyet ($\beta=0,87$), etik ve bağımsızlık ($\beta=0,86$), diğerkâmlık ($\beta=0,83$) ve diğerlerine saygı ($\beta=0,69$) olduğu tespit edilmiştir. Etik ikilem faktörünün alt boyutlarının görece öneminin ise sırasıyla, mükellefler ile ilgili etik ikilem ($\beta=0,86$), meslektaşlar ile ilgili etik ikilem ($\beta=0,84$) ve bireysel etik ikilem ($\beta=0,71$) olduğu tespit edilmiştir.

Yapısal Model Bulguları

SmartPLS 3 ile yapılan ve Çizelge 6'da verilen yapısal model analizi sonuçlarına göre muhasebede profesyonellik algısı, etik ikilem algısının %13'ünü açıklamaktadır ($R^2=0,13$). Araştırma kapsamındaki Hipotez 1'de "*Muhasebede profesyonellik etik ikilemi negatif yönde etkiler.*" hipotezi öne sürülmüştür. Çizelge 6'daki bulgulara göre Hipotez 1 kabul edilmiştir. Buna göre muhasebede profesyonellik etik ikilemi negatif yönde etkilemektedir ($\beta=-0,361$; $t=3,208$; $p=0,0001$).

Çizelge 4. Faktörlere İlişkin Cronbach's Alpha, Birleşik Güvenilirlik ve AVE Değerleri

Table 4. Cronbach's Alpha, Combined Reliability, and AVE Values for Factors

Değişkenler	Cronbach's Alpha	Birleşik Güvenilirlik	AVE
Etik ve Bağımsızlık (ETBG)	0,77	0,84	0,52
Diğerkâmlık (DGRK)	0,94	0,96	0,85
Diğerlerine Saygı (DGSY)	0,86	0,91	0,78
Mükemmeliyet (MKML)	0,87	0,92	0,80
Bireysel Etik İkilem (BRYS)	0,70	0,83	0,63
Mükellefler ile İlgili Etik İkilem (MKLF)	0,70	0,82	0,61
Meslektaşlar ile İlgili Etik İkilem (MSLK)	0,89	0,95	0,90

Geçerlilik analizi için öncelikle yakınsaklık geçerliliği (convergent validity) test edilmiştir. Bu kapsamda her bir önerme ayrı ayrı karşılık gelen faktörlere yüklenmiştir. ETİK 1, ETİK 3; ETİK 5 ve ETİK 11 numaralı ifadeler dışındaki tüm ifadeler istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ve 0,40'ın üstünde (Henseler ve ark., 2016) karşılık gelen faktöre yüklenmiştir (Çizelge 1 ve Çizelge 2). Yüklenmeyen ifadeler çıkarılarak nihai veri analizi yapılmıştır. Bu kapsamda AVE değerleri de incelenmiş olup tüm değerlerin kabul edilebilir değer olan 0,50 ve üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre

araştırma kapsamındaki ölçeklerin yakınsaklık geçerliliği onaylanmıştır.

Geçerlilik analizinin diğer bir türü olan ayırt edicilik geçerliliği (discriminant validity) için Heterotrait-Monotrait (HTMT) oranı değerleri Smart PLS 3 yazılımı kullanılarak hesaplanmış, bu değerler Çizelge 5'de verilmiştir. Kabul edilebilir değer 0,90 ve altında olması gerektiği bilgisinden (Henseler ve ark., 2015) hareketle, araştırma modelindeki değişkenlerin alt boyutları arasındaki HTMT oranı değerlerinin tamamının ayırt edicilik geçerliliğini taşıdığı, dolayısıyla ampirik olarak birbirinden farklı kavramları ölçtükleri söylenebilir.

Çizelge 5. Ayırt Edicilik Geçerliliği İçin Heterotrait-Monotrait (HTMT) Oranı Değerleri

Table 5. Heterotrait-Monotrait (HTMT) Ratio Values for Discrimination Validity

Değişkenler	ETBG	DGRK	DGSY	MKML	BRYs	MKLF	MSLK
Etik ve Bağımsızlık (ETBG)							
Diğerkâmlık (DGRK)	0,64						
Diğerlerine Saygı (DGSY)	0,67	0,35					
Mükemmeliyet (MKML)	0,76	0,69	0,64				
Bireysel Etik İikilem (BRYs)	0,60	0,70	0,22	0,48			
Mükellefler ile İlgili Etik İikilem (MKLF)	0,30	0,25	0,28	0,08	0,55		
Meslektaşlar İle İlgili Etik İikilem (MSLK)	0,18	0,06	0,37	0,17	0,42	0,83	

Muhasebede profesyonellik ve etik ikilem, çok boyutlu kavramlar olduğu için araştırma modelinde ikinci düzey faktörler olarak tanımlanmıştır. Ölçek modeli kapsamında yapılan analiz sonuçlarına göre; (i) tüm ifadelerin 1. düzey faktörlere yüklenmesi 2. düzey faktörlere göre daha yüksek ve (ii) 1. düzey faktörlerin AVE değerleri 2. düzey faktörlere göre daha yüksektir. Bu sonuçlara göre (i) etik ve bağımsızlık, diğerkâmlık, diğerlerine saygı ve mükemmeliyet alt boyutları 2. düzey faktör olan muhasebede profesyonelliği ve (ii) bireysel, mükellefler ve

meslektaşlar ile ilgili etik ikilem alt boyutları 2. düzey faktör olan etik ikilemi iyi bir şekilde yansıtmaktadır.

Muhasebede profesyonellik faktörünün alt boyutlarının görece öneminin sırasıyla mükemmeliyet ($\beta=0,87$), etik ve bağımsızlık ($\beta=0,86$), diğerkâmlık ($\beta=0,83$) ve diğerlerine saygı ($\beta=0,69$) olduğu tespit edilmiştir. Etik ikilem faktörünün alt boyutlarının görece öneminin ise sırasıyla, mükellefler ile ilgili etik ikilem ($\beta=0,86$), meslektaşlar ile ilgili etik ikilem ($\beta=0,84$) ve bireysel etik ikilem ($\beta=0,71$) olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 6. Yapısal Model Analizi Sonuçları

Table 6. Structural Model Analysis Results

Hipotez 1: Muhasebede Profesyonellik --> Etik İikilem	
β	β
t	t
p	p
R ²	R ²
Sonuç	Sonuç

Fark Testlerine İlişkin Bulgular

Araştırma modeli kapsamındaki Hipotez 2'de "Muhasebede profesyonellik; a) cinsiyet, b) eğitim düzeyi, c) unvan, d) çalışma şekli, e) deneyim, f) yaş açısından farklılık gösterir." hipotezi öne sürülmüştür. Bu kapsamda yapılan ANOVA ve Bağımsız Gruplar T-testi sonuçları Çizelge 7'de verilmiştir. Bulgular, muhasebede profesyonelliğin çalışma şekli açısından farklılık gösterdiğine işaret etmektedir. Bağımsız gruplar t-testi sonuçlarına göre bağımsız çalışanların (Ort.=4,53) muhasebede profesyonellik algılarının bağımlı çalışanlara (Ort.=4,32) göre daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan yapılan ANOVA testi sonucuna göre muhasebede profesyonelliğin deneyim açısından farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için yapılan post-hocTukey testi sonucuna göre 20 yıl üzeri deneyime sahip olanların (Ort.=4,85), 1-5 yıl deneyime (Ort.=4,24) sahip olanlara göre daha yüksek düzeyde muhasebede

profesyonellik algısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Diğer gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu bulgulara göre; Hipotez 2d ve Hipotez 2e kabul edilirken, Hipotez 2a, Hipotez 2b, Hipotez 2c ve Hipotez 2f reddedilmiştir.

Araştırma modeli kapsamındaki Hipotez 3'de "Etik ikilem; a) cinsiyet, b) eğitim düzeyi, c) unvan, d) çalışma şekli, e) deneyim, f) yaş açısından farklılık gösterir." hipotezi öne sürülmüştür. Bu kapsamda yapılan ANOVA ve bağımsız gruplar t-testi sonuçları Çizelge 8'de verilmiştir.

Etik ikilemin eğitim düzeyi açısından farklılık gösterip göstermediğine yönelik olarak yapılan ANOVA testi sonucuna göre, istatistiksel olarak bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu tespit edilmesi için post-hocTukey testi sonuçları incelenmiş olup, ön lisans derecesine sahip olanların (Ort.=2,24), lisans (Ort.=1,66) ve lisansüstü (Ort.=1,53) derecesine sahip olanlara göre daha yüksek düzeyde etik ikilem algısına sahip oldukları tespit edilmiştir.

Çizelge 7. Muhasebede Profesyonellik Algısı İle İlgili Fark Testi Sonuçları

Table 7. Difference Test Results Regarding Perception of Professionalism in Accounting

Hipotez 2: Muhasebede Profesyonellik	Grup	Ort.	St. Sap.	İstatistik
Hipotez 2a: Cinsiyet	Kadın (N=28)	4,48	0,53	t=0,65
	Erkek (N=73)	4,39	0,60	
Hipotez 2b: Eğitim düzeyi	Lise (N=7)	4,66	0,46	F=1,68
	Ön Lisans (N=11)	4,11	0,60	
	Lisans (N=61)	4,46	0,60	
	Lisansüstü (N=21)	4,35	0,50	
Hipotez 2c: Unvan	SMMM (N=33)	4,58	0,51	F=2,76^
	Stajyer SMMM (N=18)	4,20	0,70	
	Muhasebe Personeli (N=51)	4,38	0,55	
Hipotez 2d: Çalışma şekli	Bağımlı (N=56)	4,32	0,64	t=-1,96*
	Bağımsız (N=45)	4,53	0,47	
Hipotez 2e: Deneyim	1-5 yıl (N=50)	4,24	0,60	F=3,59**
	6-10 yıl (N=17)	4,50	0,66	
	11-15 yıl (N=9)	4,44	0,36	
	16-20 yıl (N=12)	4,47	0,53	
	20 yıl üzeri (N=14)	4,85	0,18	
Hipotez 2f: Yaş	20-29 (N=53)	4,32	0,56	F=1,86
	30-39 (N=21)	4,40	0,70	
	40 ve üstü (N=27)	4,58	0,47	

Not: * p<0,05; ** p<0,01; ^ p<0,10

Çizelge 8. Etik İkilem Algısına İlişkin Fark Testi Sonuçları

Table 8. Difference Test Results Regarding Ethical Dilemma Perception

Hipotez 3: Etik İkilem	Grup	Ort.	St. Sap.	İstatistik
Hipotez 3a: Cinsiyet	Kadın (N=28)	1,72	0,55	t=0,08
	Erkek (N=73)	1,71	0,63	
Hipotez 3b: Eğitim düzeyi	Lise (N=7)	1,80	0,61	F=3,87**
	Ön Lisans (N=11)	2,24	0,62	
	Lisans (N=61)	1,66	0,62	
	Lisansüstü (N=21)	1,53	0,40	
Hipotez 3c: Unvan	SMMM (N=33)	1,56	0,43	F=3,55*
	Stajyer SMMM (N=18)	1,53	0,52	
	Muhasebe Personeli (N=51)	1,86	0,69	
Hipotez 3d: Çalışma şekli	Bağımlı (N=56)	1,82	0,64	t=2,58**
	Bağımsız (N=45)	1,53	0,50	
Hipotez 3e: Deneyim	1-5 yıl (N=50)	1,78	0,68	F=0,92
	6-10 yıl (N=17)	1,74	0,72	
	11-15 yıl (N=9)	1,50	0,33	
	16-20 yıl (N=12)	1,72	0,48	
	20 yıl üzeri (N=14)	1,49	0,35	
Hipotez 3f: Yaş	20-29 (N=53)	1,81	0,69	F=1,55
	30-39 (N=21)	1,62	0,60	
	40 ve üstü (N=27)	1,58	0,40	

Not: * p<0,05; ** p<0,01

Etik ikilemin unvan açısından farklılık gösterip göstermediğine yönelik olarak yapılan ANOVA testi sonucuna göre, istatistiksel olarak bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tukey testi sonuçlarına göre muhasebe personeli (Ort.=1,86) olarak çalışanların, SMMM (Ort.=1,56) ve stajyer SMMM (Ort.=1,53) olanlara göre daha yüksek düzeyde etik ikilem algısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Son olarak, yapılan bağımsız gruplar t-testi analizi sonuçlarına göre, etik ikilemin çalışma şekli açısından fark gösterdiği sonucuna ulaşılmış olup, bağımlı çalışanların (Ort.=1,82) bağımsız çalışanlara (Ort.=1,53) göre daha yüksek düzeyde etik ikilem algısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre;

Hipotez 3b, Hipotez 3c ve Hipotez 3d kabul edilirken, Hipotez 3a, Hipotez 3e ve Hipotez 3f reddedilmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Profesyonellik, meslekler açısından ele alındığında kişilerin sonradan kazandıkları bir nitelik olup hem çalıştıkları kurum ve sektör hem de toplumun çıkarları açısından ticari ve etik olarak birtakım unsurların göz önünde bulundurularak faaliyetlerin gerçekleştirilmesidir. Dolayısıyla etik ve profesyonelliği birbirinden ayrı düşünmemek gerekmektedir. Bu bağlamda etik ve ahlaki değerlere uygun olarak davranmak mesleki anlamda kişileri daha profesyonel kılmaktadır. İş yaşamında

mesleğin gerektirdiği yeteneğe, teknik ve teknolojik bilgiye sahip olmak, objektif olup dürüstlük ilkelerine uygun olarak hareket etmek, başkalarına saygılı olmak profesyonelliğin temel unsurları olarak sayılabilmektedir (Yami, 2009). Muhasebe alanında ise muhasebecilerin faaliyetlerinde güven unsurunu oluşturması kişisel olarak güven algıları ile de ilgili olmaktadır. Muhasebe ve denetçilerin güvenilirliği profesyonelliklerine olan inanca göre belirlenmektedir. Muhasebe mesleğini icra edenler de bu meslek grubunun bir parçası olup mesleki ilke ve kurallara uyumları ve mesleğin gerekliliklerini güven unsuru çerçevesinde yerine getirmeleri; mesleki anlamda karşılaşacakları etik ikilemleri tanımlayıp bunlara maruz kalmaları ve nasıl bir çözüm yolu bulmaları gerektiği konusunda yardımcı olmaktadır (Samuel ve ark., 2009:368; Barrainkua ve Pike, 2018:177).

Bu çalışma ile muhasebe meslek mensupları ve çalışanlarının faaliyetlerinde karşılaştıkları etik ikilemleri azaltmada profesyonelliğin etkili olup olmadığı araştırılmıştır. Bu amaç doğrultusunda literatürdeki çalışmalardan da faydalanılarak bir araştırma modeli oluşturulmuş ve bu model kapsamında oluşturulan hipotez PLS-SEM yöntemi ile analiz edilmiştir. Ayrıca profesyonellik ve etik ikilem değişkenlerinin her biri için de demografik değişkenlerle arasındaki ilişkilerin belirlenmesine yönelik hipotezler oluşturulup fark testleri uygulanmıştır.

Oluşturulan araştırma modeline göre muhasebede profesyonellik ve etik ikilem faktörlerinin alt boyutlarının bu faktörleri iyi bir şekilde yansıttığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda profesyonellik faktörünün alt boyutlarının önem sırası mükemmeliyet, etik ve bağımsızlık, diğerkâmlık ve diğerlerine saygı olarak belirlenmiştir. Etik ikilem faktörünün alt boyutlarının göreceli önemine göre sıralanışı ise mükellefler ile ilgili etik ikilem, meslektaşlar ile ilgili etik ikilem ve bireysel etik ikilem olarak tespit edilmiştir. Yapısal model bulgularına göre araştırma modeli kapsamında oluşturulan Hipotez 1 kabul edilmiştir. Bu hipoteze göre muhasebede profesyonellik etik ikilemi negatif yönde etkiler. Muhasebede profesyonelliğin yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, unvan, çalışma şekli ve deneyim açısından farklılık gösterdiğini ileri süren Hipotez 2 ise ANOVA ve bağımsız gruplar t testi ile test edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda istatistiksel olarak farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bağımsız çalışanların bağımlı çalışanlara göre profesyonellik algısının daha yüksek düzeyde olduğu belirlenirken muhasebede profesyonelliğin deneyim açısından da farklılık gösterdiği ve çalışma yılı açısından deneyimi fazla olanların 1-5 yıl arası deneyime sahip olan meslek mensubu ve çalışanlarına göre profesyonellik algılarının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuca göre de Hipotez 2d ve 2e kabul edilmiştir. Hipotez 3 ile ise etik ikilemin demografik faktörlere göre farklılık gösterip göstermediği test edilmiş olup Hipotez 3b, Hipotez 3c ve Hipotez 3d kabul edilmiştir. Buna göre etik ikilem eğitim düzeyi, unvan ve çalışma şekli açısından farklılık göstermektedir. Eğitim açısından ön lisans mezunu muhasebe meslek çalışanlarının lisans ve lisansüstü mezunlarına göre daha yüksek düzeyde etik ikilem algısına sahip olduğu sonucuna ulaşılırken meslek mensuplarına

göre muhasebe personelinin daha yüksek düzeyde etik ikilem algısına sahip olduğu ulaşılan bir diğer önemli sonuç olmuştur. Ayrıca çalışma şekli demografik faktörü açısından da bağımlı çalışan muhasebecilerin bağımsız çalışanlara göre daha yüksek düzeyde etik ikilem algılarına sahip oldukları analizin bir diğer önemli sonucunu oluşturmaktadır.

Tüm bu sonuçlar dâhilinde çalışmanın ana hipotezinin desteklenmesi muhasebe meslek mensubu ve çalışanlarının profesyonelliğinin etik ikilemi azalttığını göstermektedir. Bu sonucun etik ikilemle profesyonellik ilişkisinin muhasebe alanında birlikte ele alınması açısından literatüre olumlu bir katkısının olacağı düşünülmektedir. Analizde belirtilen profesyonellik açısından tespit edilen diğer önemli sonuçlar da bir kuruma bağlı olarak çalışan muhasebeciler ile çalışma yılı açısından daha deneyimli olan muhasebecilerin profesyonellik algılarının daha yüksek olması iken eğitim düzeyi arttıkça daha düşük düzeyde etik ikilem algısına sahip olunmasıdır. Ayrıca bir kuruma bağlı olarak çalışan muhasebecilerin profesyonellik algısında olduğu gibi etik ikilem algılarının da daha yüksek düzeyde olduğu sonucu ile birlikte kurumsal anlamda faaliyetlerini gerçekleştirmelerinde daha profesyonel davranabildikleri ve daha az etik ikilem yaşadıkları da çalışmanın önemli sonuçları arasında yer almaktadır.

Çalışmanın Karaman ili ile sınırlı olması sadece bu ildeki muhasebecilerin profesyonellik ve etik ikilem algılarını ortaya koymakta olup bu konuda yapılacak sonraki çalışmalar açısından evrenin genişletilmesi ve daha fazla sayıda şehrin çalışmaya dâhil edilmesi literatüre daha farklı sonuçların eklenmesiyle katkıda bulunabilecektir.

Extended Abstract

Although the accounting field is considered as a technical field where the financial information of the enterprises is transferred to the records, it is an area where the sense of trust is at the forefront and should not be considered independently of the concept of ethics (Melé et al., 2017:609). The disappearance of the element of trust in professional activities is due to the lack of ethical perception and awareness and the lack of adoption of ethical values; especially, it helps employees with more ethical awareness to better define the ethical dimensions of the situations they encounter and to resolve ethical dilemmas more easily (Hirth-Goebel and Weißenberger, 2019: 291). Professional accountants and employees are also exposed to greater ethical dilemmas when conflict arises between their clients and other interest groups in society (Billiot et al., 2012:277). Professionalism, on the other hand, is to adopt the principles and values determined by this community within a professional group and organization, and to produce solutions by using initiative in the face of problems (Adler ve Liyanarachchi, 2020:1909). In addition to occupational professionalism, it is of great importance to act in good moral, correct, and honest behavior in the profession, which is described as moral professionalism associated with the concept of ethics, in gaining trust in society. From this point of view,

the aim of the accounting profession is not only to enable customers to reach their financial goals but also to contribute to the development of society by building happiness and peace (Lail et al., 2017:687-688).

The aim of this study is to determine the effect of the perception of professionalism in the field of accounting on the ethical dilemmas experienced in this field. The concept of professionalism, which is mentioned in many fields, can be counted as a determining factor in taking the right decisions, especially in the accounting profession, where it is of great importance to keep objectivity and honesty in the foreground. For this reason, in this study, whether the perception of professionalism in the profession has an effect on reducing ethical dilemmas is investigated by considering various sub-dimensions in terms of each element. In the research model created within the scope of the study, the hypothesis that professionalism in accounting reduces the ethical dilemma is tried to be tested within the sub-dimensions of both concepts created by making use of the studies in the literature. In addition, whether the professionalism and ethical dilemma in accounting differ depending on the demographic factors of the study is also tested within the scope of the research model. The hypotheses of the research can be listed as follows:

Hypothesis 1: Professionalism in accounting negatively affects the ethical dilemma.

Hypothesis 2: Professionalism in accounting differs by; a) gender, b) education level, c) title, d) type of work e) experience f) age

Hypothesis 3: Ethical dilemma differs by; a) gender, b) education level, c) title, d) type of work e) experience f) age

The universe of the research consists of professional accountants (CPA) and accounting employees (Intern CPA and Accounting Personnel) working in the province of Karaman, and since data collection from the entire research universe has disadvantages in terms of time and cost, data were collected by choosing a sample with the purposeful sampling technique. Quantitative research methods were used in the study. The data within the scope of the research were obtained by using the structured questionnaire technique. The questionnaire was designed to consist of three parts. In the first part of the questionnaire, six questions were asked to participating professional accountants and their employees regarding their demographic characteristics (gender, education level, age, title, type of employment, and working year). In the second part, fifteen questions were asked about the professional accountants and their employees' perceptions of professionalism in accounting, and in the third part, twelve questions were asked about the ethical dilemma perceptions. The statements within the scope of the questionnaire were measured with a 5-point Likert-type scale. The survey was applied online to the professional accountants and employees working in Karaman with the Google Forms application in June-July

2022. Out of a total of 216 people whose survey link was sent, 102 participants were returned, and since there was no missing data, all of the surveys were used in the final data analysis. In order to test Hypothesis 1, partial least squares path modeling method (PLS-SEM), which is one of the structural equation modeling methods, and Smart PLS 3 software as a statistical package program were used (Ringle et al., 2015). Within the scope of Hypothesis 2 and Hypothesis 3 in the research model, the differences of the research variables in terms of some demographic variables were tested and if the demographic variables consisted of two categories, the independent groups t-test was applied, and if the demographic variables consisted of three or more categories, the ANOVA test was applied.

According to the results of the structural model analysis, the perception of professionalism in accounting explains 13% of the ethical dilemma perception ($R^2=0,13$). According to these findings, Hypothesis 1 formed within the scope of the research model was accepted. According to the findings, professionalism in accounting negatively affects the ethical dilemma ($\beta= - 0,361$; $t=3,208$; $p=0,0001$).

Hypothesis 2, which claims that professionalism in accounting differs in terms of age, gender, education level, title, working style, and experience, was tested with ANOVA and independent groups t-test. Hypothesis 2, which claims that professionalism in accounting differs in terms of age, gender, education level, title, working style, and experience, was tested with ANOVA and independent groups t-test. According to the independent groups t-test results, it was determined that the self-employed ($M=4,53$) professionalism perceptions in accounting were higher than the dependent employees ($M=4,32$). On the other hand, according to the results of the ANOVA test, it was concluded that professionalism in accounting differs in terms of experience. According to the results of the post-hocTukey test conducted to determine between which groups the difference is, those with more than 20 years of experience ($M = 4,85$) have a higher level of accounting experience than those with 1-5 years of experience ($M = 4,24$). It has been determined that they have a perception of professionalism. According to these findings; Hypothesis 2d and Hypothesis 2e were accepted, while Hypothesis 2a, Hypothesis 2b, Hypothesis 2c, and Hypothesis 2f were rejected. As a result of the related tests conducted within the scope of Hypothesis 3, it was found that those with an associate degree ($M=2,24$) had a higher level of ethical dilemma perception than those with undergraduate ($M=1,66$) and graduate degrees ($M=1,53$). According to the ANOVA test conducted to determine whether the ethical dilemma differs in terms of title, it was concluded that there was a statistical difference. According to the Tukey test results, it has been determined that those working as accounting personnel ($M=1,86$) have a higher level of ethical dilemma perception than those working as CPA ($M=1,56$) and intern CPA ($M=1,53$). Finally, according to the results of the independent groups t-test analysis, it was concluded

that ethical dilemma differs in terms of working style, and dependent employees (M=1,82) have a higher level of ethical dilemma perception than independent employees (M=1,53). According to these findings; Hypothesis 3b, Hypothesis 3c, and Hypothesis 3d were accepted, while Hypothesis 3a, Hypothesis 3e, and Hypothesis 3f were rejected.

When all these findings are evaluated, ethical dilemmas; differ in terms of education level, title, and working style. In terms of education level, it was concluded that professional accountants with associate degrees had a higher level of ethical dilemma perception than undergraduate and graduate graduates, while another important result was that accounting personnel had a higher level of ethical dilemma perception compared to professional members. In addition, in terms of the demographic factor of the way they work, another important result of the analysis is that accountants who work independently have higher ethical dilemmas perceptions.

Supporting the main hypothesis of the study (Hypothesis 1) shows that the professionalism of professional accountants and employees reduces the ethical dilemma. It is thought that this result will make a positive contribution to the literature in terms of handling the relationship between ethical dilemmas and professionalism together in the field of accounting. Other important results determined in terms of professionalism stated in the analysis are that the professionalism perceptions of the accountants working for an institution and the accountants who are more experienced in terms of working years are higher, while they have a lower level of ethical dilemma perception as the education level increases. In addition, it is among the important results of the study that accountants working for an institution have a higher level of ethical dilemma perceptions as well as professionalism, and that they can act more professionally and experience less ethical dilemmas in carrying out their activities in the institutional sense. The fact that the study is limited to the province of Karaman only reveals the perceptions of professionalism and ethical dilemmas of the accountants in this province, and expanding the universe by including more cities in the study in terms of future studies on this subject will contribute to adding more different results to the literature.

Kaynaklar

- Acaray, A. ve Savcı, M. (2018). Mesleki Tükenmişliğe Profesyonelleşmenin Etkisi: Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 331-351.
- Adams, B. L., Malone, F. L. ve James, W. (1995). Confidentiality Decisions: The Reasoning Process of CPAs in Resolving Ethical Dilemmas. *Journal of Business Ethics*, 14, 1015-1020.
- Adler, R. ve Liyanarachchi, G. (2020). Towards Measuring Professionalism in Accounting. *Accounting & Finance*, 60(3), 1907-1941.
- Akbaş, Ö. F. ve Çırpan, H. (2021). Serbest Muhasebeci Mali Müşavir Meslek Mensuplarının Karmaşık Etik Problemleri. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 79-91.
- Allen, K. (2012). What Is An Ethical Dilemma? Teaching Social Workers How to Recognize A True Dilemma. *The New Social Worker*, 19 (2), 4-6.
- Barrainkua, I. ve Pike, M.E. (2018). The Influence of Auditors' Professionalism on Ethical Judgement: Differences Among Practitioners and Postgraduate Students. *Spanish Accounting Review*, 21(2), 176-187.
- Billiot, M. J., Daniel, D., Glandon, S. ve Glandon, T. (2012). Educational Context: Preparing Accounting Students to Identify Ethical Dilemmas. *American Journal of Business Education*, 5(3), 277-286.
- Cerit, B. (2010). "Hemşirelerin Profesyonel Davranışları ile Etik Karar Verebilme Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Claypool, G. A., Fetyko, D. F. ve Pearson, M. A. (1990). Reactions to Ethical Dilemmas: A Study Pertaining to Certified Public Accountants. *Journal of Business Ethics*, 9, 699-706.
- Cohen, J. (1992). A power primer. *Psychological Bulletin*, 112, 155-159.
- Dunn, P., ve Sainty, B. (2020). Professionalism in Accounting: A Five-Factor Model of Ethical Decision-Making. *Social Responsibility Journal*, 16(2), 255-269.
- Dwiputra, F. ve Mustikasari, E. (2021). Literary Review on the Antecedent of Ethical Dilemma in Management Accounting Profession. *Jurnal Riset Akuntansi dan Bisnis Airlangga*, 6(1), 353216.
- Gökçora, İ. H. (2005). Toplumsal Yaşamımızda ve Türk Bilim Dünyasında "Profesyonel ve Profesyonellik" Kavramlarına Değin. *Bilgi Dünyası*, 6(2), 237-250.
- Gürbüz, S., ve Şahin, F. (2018). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz (5.Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hair, F. Jr, J., Sarstedt, M., Hopkins, L. ve G. Kuppelwieser, V. (2014). Partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM) an emerging tool in business research. Sage Publications, 2.nd ed.
- Hair Jr, J. F., Hult, G. T. M., Ringle, C., & Sarstedt, M. (2017). A primer on partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM). Sage publications. 2.nd ed.
- Henseler, J., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2015). A new criterion for assessing discriminant validity in variance-based structural equation modeling. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 43(1), 115– 135.
- Henseler, J., Hubona, G. ve Ray, P.A. (2016). Using PLS path modeling in new technology research: updated guidelines, *Industrial Management & Data Systems*, 116(1), ss.2-20. <https://doi.org/10.1108/IMDS-09-2015-0382>.
- Hirth-Goebel, T. F., ve Weißenberger, B. E. (2019). Management Accountants and Ethical Dilemmas: How to Promote Ethical Intention?. *Journal of Management Control*, 30, 287-322.
- IAESB (International Accounting Education Standards Board) (2012), Proposed International Education Standard (IES) 4, <https://www.isca.org.sg/media/779287/2-ies-4-explanatory-memo-and-re-exposure-draft.pdf>, (Erişim tarihi: 09.11.2022)
- Idris, A. A., Kehinde, J. S., Ajemunigbohun, S. S. A. ve Gabriel, J. M. (2012). The Nature, Techniques and Prevention of Creative Accounting: Empirical Evidence from Nigeria. *Canadian Journal of Accounting and Finance*, 1(1), 26-31.
- IFAC (2021), Handbook of the International Code of Ethics for Professional Accountants, <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IESBA->

- English-2021-IESBA-Handbook_Web.pdf (Erişim tarihi: 15.10.2022)
- Jaijairam, P. (2017). Ethics in Accounting. *Journal of Finance and Accountancy*, 23, 1-13.
- Karabayır, M. E., Öztürk, S. ve Cengiz, S. (2018). Muhasebe Meslek Mensubu Adayları Ve Etik İkilem. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi (MUVU)/Journal of Accounting & Taxation Studies (JATS)*, Özel Sayı, 328-353.
- Kutlu, H. A., Güner, M. ve Demirci, N. S. (2012). Etik ikilemden Çıkışta Kişisel Değerin Rolü: Muhasebe Meslek Mensupları Üzerinde Bir Uygulama, 1. *Uluslararası Muhasebe ve Finans Sempozyumu*, 733-746.
- Kutlu, H. A. (2008). Muhasebe Meslek Mensupları ve Çalışanlarının Etik İkilemleri: Kars ve Erzurum İllerinde Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(02), 143-170.
- Lail, B., MacGregor, J., Marcum, J. ve Stuebs, M. (2017). Virtuous Professionalism in Accountants to Avoid Fraud and to Restore Financial Reporting. *Journal of Business Ethics*, 140, 687-704.
- Melé, D., Rosanas, J. M. ve Fontrodona, J. (2017). Ethics in Finance and Accounting: Editorial Introduction. *Journal of Business Ethics*, 140, 609-613.
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric Theory*: 2d Ed. McGraw-Hill.
- Özçelik, H. ve Angı, G. G. (2017). Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Etiği ve Etik İkilem Algıları: Antalya İli Örneği. *Muhasebe ve Denetim Bakış*, 16(50), 141-158.
- Özgün, H. S. ve Sarıtaş, H. (2019). Muhasebe Mesleğinde Etik Dışı Davranışlara Neden olan Durumlar: Denizli İlinde Bir Uygulama. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 77-93.
- Ringle, C.M., Wende, S. ve Becker, J.M. (2015). SmartPLS 3. SmartPLS GmbH, Boenningstedt. <http://www.smartpls.com>
- Samuel, S., Covalleski, M. A. ve Dirsmith, M. W. (2009). On the Eclipse of Professionalism in Accounting: An Essay. *Accounting, Organizations and Institutions*, Oxford University Press, Oxford, 367-395.
- Savcı, Ö. Ü. M. ve Acaray, Ö. Ü. A. (2018). Duygusal Zekanın Profesyonelleşme Üzerine Etkisi: Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma. *Manas Journal of Social Studies*, 7(2), 353-371.
- Shafer, W. E., Park, L. J. ve Liao, W. M. (2002). Professionalism, Organizational-professional Conflict and Work Outcomes: A Study of Certified Management Accountants. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 15(1), 46-68.
- Sharma, M. K. A. (2017). Conceptual Analysis on "Ethical Dilemma" in Accounting Application. *Journal of Commerce and Educational Thoughts*, 1, 9-13.
- Spence, C. ve Carter, C. (2014). An Exploration of the Professional Habitus in the Big 4 Accounting Firms. *Work, Employment and Society*, 28(6), 946-962.
- Suddaby, R., Gendron, Y. ve Lam, H. (2009). The Organizational Context of Professionalism in Accounting. *Accounting, Organizations and Society*, 34(3-4), 409-427.
- Walker, S. (2007). Profesyonelleşmekten Uzaklaşma ya da Yeniden Profesyonelleşme. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (35), 24-30.
- Yami, V. Ş. (2009). Profesyonellik Ve Etik. *Pursuit Of History (Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi)*, 1(2). 263-272.